

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА ПО ПЪТЯ КЪМ ЧЛЕНСТВО В ЕВРОЗОНАТА

**Екип на Катедра Икономика
СУ „Св. Климент Охридски“**

Предизвикателства пред българската икономика по пътя към членство в еврозоната

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

3 раздела, 18 глави, 404 страници

- ✓ Предпоставки за приемане на еврото в България
- ✓ Икономически аспекти на присъединяването към еврозоната
- ✓ Секторни анализи на ефектите от присъединяване към еврозоната

В изследването се оценяват макроикономическите, институционалните и секторните ефекти от сложния и многоаспектен процес на присъединяване към еврозоната, оказващ влияние върху всички сфери на българската икономика.

Структура на изложението

I. Пренебрегваните условия за членство в еврозоната

- Ролята на институциите – проф. д-р Стефан Петранов
- Адаптирането на българското общество – доц. д-р Милен Велушев

II. Оценка на готовността за присъединяване

- Реална и структурна конвергенция към еврозоната – доц. д-р Стела Ралева
- Фискална устойчивост – доц. д-р Димитър Златинов
- Ценова конвергенция – гл. ас. д-р Даниел Касабов

III. Ползи и рискове от присъединяването към еврозоната – проф. д-р Ваня Иванова

Институционални условия за членство в еврозоната

проф. д-р Стефан Петранов

Сагата Шенген

- **2007** - България подава декларация за готовност за присъединяване към Шенген (Румъния 2008).
- **2007-2010** - Страните преминават подробна и задълбочена оценка за определяне на готовността им за прилагането на всички аспекти на достиженията на правото от Шенген: защита на данни, Шенгенска информационна система, въздушни граници, сухопътни граници, морски граници, полицейско сътрудничество и визи.
- **2010** - Съветът на ЕС публикува проект на решение за пълното прилагане на достиженията на правото от Шенген.
- **2011** - Одобрение на Европейския парламент на 8 юни 2011 г. Съветът по правосъдие и вътрешни работи потвърждава в заключенията си, че България и Румъния са преминали успешно през процеса по оценка и изпълняват всички заложен провизии от Шенгенското споразумение.
- **2011** - В Европейския съвет липсва единодушие за присъединяването на България и Румъния към Шенген. Предлага се т.нар. подход в „две стъпки“ (two-step approach) – първоначално прекратяване на проверките по вътрешните морски и въздушни граници, а след това премахване на проверките по вътрешните сухопътни граници. Не се реализира.
- **2018** - Проект за резолюция на Европейския парламент за пълния прием на България и Румъния.
- **2019** - Членството е блокирано от Нидерландия.
- **2022** - Членството е блокирано от Нидерландия и Австрия.

Липса на доверие в устойчивото функциониране на институциите.

Процедурата на преход от ERM II към еврозоната

Член 140 и Протокол 13 от Договора за функционирането на Европейския съюз.

- Доклади за конвергенция, които се изготвят от Европейската комисия и ЕЦБ
- Предложение от Европейската комисия
- Обсъждане в Съвета на Европейския съюз, при препоръка от квалифицирано мнозинство от държавите членки на еврозоната
- Консултация с Европейския парламент и Европейския съвет
- Решение на Съвета на ЕС с пълно мнозинство от държавите-членки на ЕС

Ясни ли са условията за влизане в еврозоната?

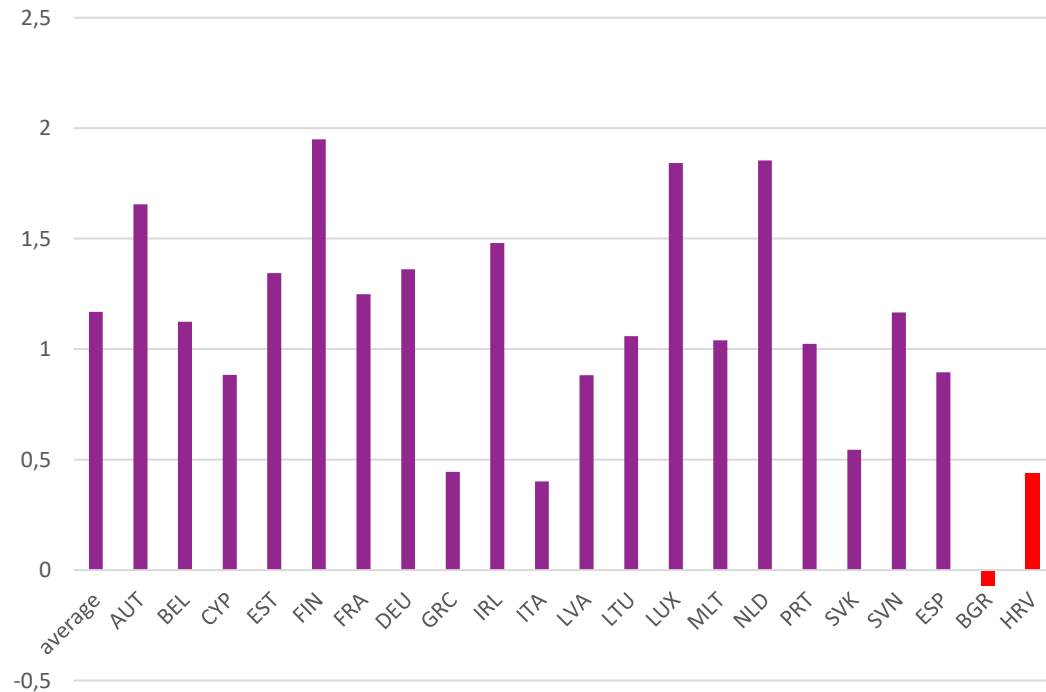
- Изисквания за съвместимост на националното законодателство с Устава на ЕСЦБ и ЕЦБ.
- Изисквания, свързани с количествените критерии за конвергенция (Маастрихтски критерии):
 - постигане във висока степен на ценова стабилност;
 - устойчивост на държавната финансова позиция;
 - спазване в нормални граници на отклонение на валутния курс на кандидатстващата валута спрямо еврото;
 - трайност на конвергенцията, отразена в размера на дългосрочните лихвени проценти.
- Докладите на ЕК и на ЕЦБ трябва също така да вземат предвид „...резултатите от интеграцията на пазарите, състоянието и развитието на салдата по текущите плащания и проучването на развитието на разходите за труд за единица продукция и други ценови индекси“.

Неформални изисквания за устойчивост и ефективно функциониране на институциите.

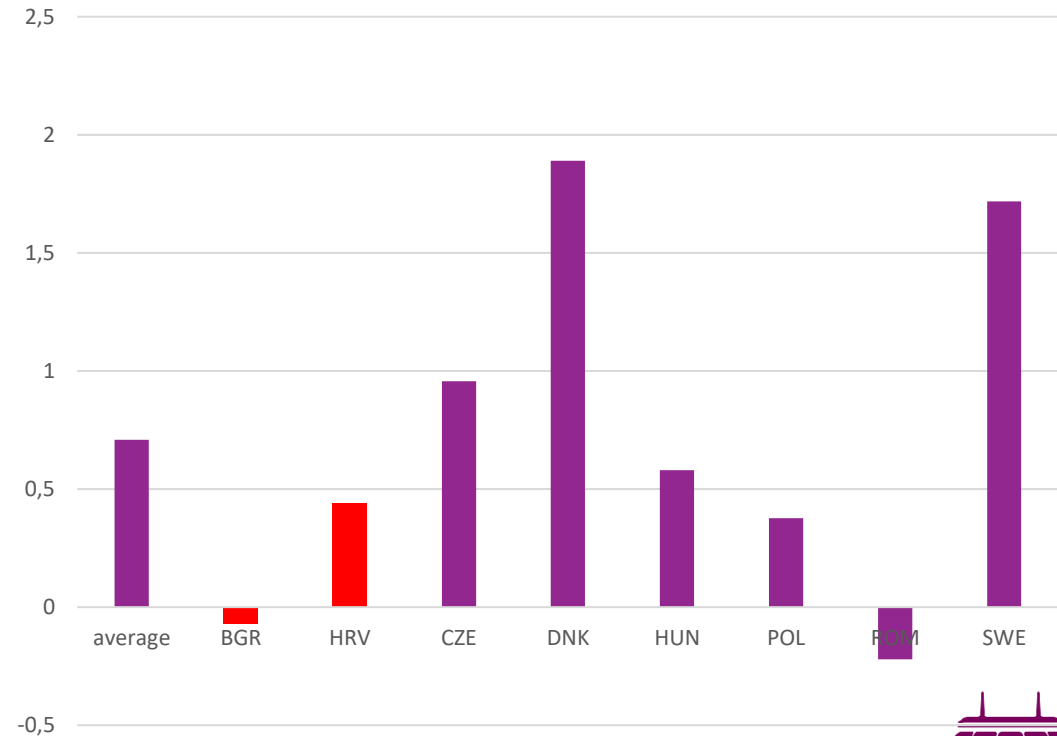

Ефективност на правителството (WB, Worldwide Governance Indicators)

Държави-членки от еврозоната +
България и Хърватия

Държави-членки от ЕС, които не са
част от еврозоната

Изводи за членството в еврозоната

- Процедурата на приемане в еврозоната не е автоматична, някои нейни аспекти не са формализирани и включват елементи на преценка от съответните органи.
- Дори България да направи необходимите нормативни промени и да изпълнява Маастрихтските критерии, има риск тя да попадне в ситуация на блокирано членство, подобно на случая с Шенгенското пространство.
- Ако европейските институции разглеждат въпроса за „интегрирането на пазарите“ не само в тесния контекст на числовите критерии от Маастрихт, а в по-широкия контекст на дългосрочност, устойчивост, качество и стабилност на институциите и управлението.

Изводи за членството в еврозоната

- Ако рискът от такова тълкуване се реализира, процесът на интегриране на България в еврозоната може да се окаже доста продължителен и далеч да надхвърли официално заявената към момента дата 1 януари 2025 г.
- Опитът на Литва, Латвия и Естония, които пребивават в ЕRMII съответно 9.5, 8.5 и 6.5 години може да е показателен в това отношение.
- Необходимо е България да положи значителни усилия за утвърждаването и укрепването на институциите и качеството на управлението и да преодолее проблемите с върховенството на закона, със съдебната система, с относително големия размер на сивата икономика и корупцията.
- Това е фундаментално необходимо за развитието и просперитета на българското общество не толкова заради приемането в еврозоната, което частично е реализирано с функционирането на паричния съвет, членството в ЕRMII и Банковия съюз, но заради развитието и просперитета на българското общество.
- Все пак да се стремим ли към максимално ранна дата (01.01.2025 г.)?

**Готовността на българското общество
да изпълни задълженията, поети с
подписване на Договорите за ЕС**

доц. д-р Милен Велушев

Фиксираният валутен курс в България

- Въпросът за присъединяването към еврозоната не е икономически, защото в случая с България икономическите аргументи са в полза на членството.
- Заради фиксирания валутен курс към еврото България не може да реструктурира ефективно икономиката си като излезе от специализацията в износа на търгуеми стоки с ниска и средна степен на сложност, защото това чувствително ще се отрази на производителността на труда.
- В условията на фиксиран валутен курс лев/евро България по същество е квазичлен на еврозоната, но не може да се възползва от предимствата – единна макроикономическа политика, формулирана и координирана от наднационални органи (Евросистемата и Еврогрупата).

Всички държави-членки с фиксиран валутен курс вече са в еврозоната

- Трите прибалтийски републики положиха големи усилия да влязат в еврозоната - първа беше Естония (2011 г.) и последна беше Литва през (2015 г.)
- Решението за приемане на Литва има по-скоро политически, а не икономически мотиви, най-малкото защото в последния си доклад за наблюдение на формалните критерии, ЕЦБ не стига до заключение, че страната е готова да се присъедини, но затова пък демонстрира силна амбиция и постоянство в постигане на сходство и присъединяване към еврозоната.
- Хърватия се присъедини към ЕС през 2013 г. и през 2023 г. влезе в еврозоната. Според доклада на ЕЦБ към момента на присъединяване Хърватия не изпълнява критерия за държавния дълг.
- Хърватия напълно е адаптирала законодателството, което води да отчитане на различни допълнителни фактори при оценката на готовността за присъединяване от ЕК и ЕЦБ.
- Хърватия ефективно реформира всички системи, които бавят изпълнението на Маастрихтските критерии и демонстрира постоянство и амбиция да влезе в еврозоната през 2023 г.

Аналогиите и разликите между България и Хърватия

- България не е адаптирала правната рамка, отнасяща се до легитимността на действията на ЕЦБ по провеждане на паричната политика в еврозоната и до независимостта на управителните органи на БНБ, която след присъединяване ще осъществява вътрешната парична политика в тясна координация с останалите централни банки в еврозоната.
- Според последния доклад на ЕЦБ за сближаването, изготвен през 2022 г., е направена обща препоръка за широкообхватна реформа, целяща създаването на устойчива структура на икономиката, подобряваща бизнес средата и качеството на работа на институциите и управлението. Не е забелязана силна амбиция и готовност да се правят реформи, за да се постигне сближаване и покриване на критериите за конвергенция.

Проблемът с формалното изпълнение

- Съществува ирационално вярване (когнитивна заблуда), че българската икономика се развива по-успешно в условията на дерогация от някои правила, заложиени в договорите за ЕС.
- Това вярване съществува и в други източноевропейски страни като Румъния, която поддържа плаващ валутен курс към еврото, което ѝ дава възможност плавно да обезценява леята.
- Адаптирането на законодателството към правилата на валутния съюз в България тече вече 17 години. От седем последователни доклада на ЕЦБ по сближаването става ясно, че българският законодател не желае да промени вътрешното законодателство.
- Особено интересен е случаят с гарантиране на независимостта на членовете на Управителния съвет на БНБ, в който един и същ член се премахва по препоръка на ЕЦБ от един закон, но моментално се появява в различен закон.

Като се съди от факта, че към еврозоната се присъединяват страни, които не изпълняват всички формални критерии, но затова пък демонстрират силна амбиция и постоянство в реформите, може да се направи извод, че на този етап страната трудно ще получи препоръка за присъединяване.

Реална и структурна конвергенция на България към еврозоната

доц. д-р Стела Ралева

Процесът на сближаване с еврозоната

➤ *Реална конвергенция:*

- съкращаване на различията в равнищата на БВП на човек от населението между отделните страни и региони;
- допринася за цялостната устойчивост на еврозоната във времето и собственото развитие на участващите страни;
- свързана е със синхронизацията на бизнес циклите на различните икономики, която влияе върху ефективността на общата парична политика и устойчивостта на икономиката на неблагоприятни външни шокове.

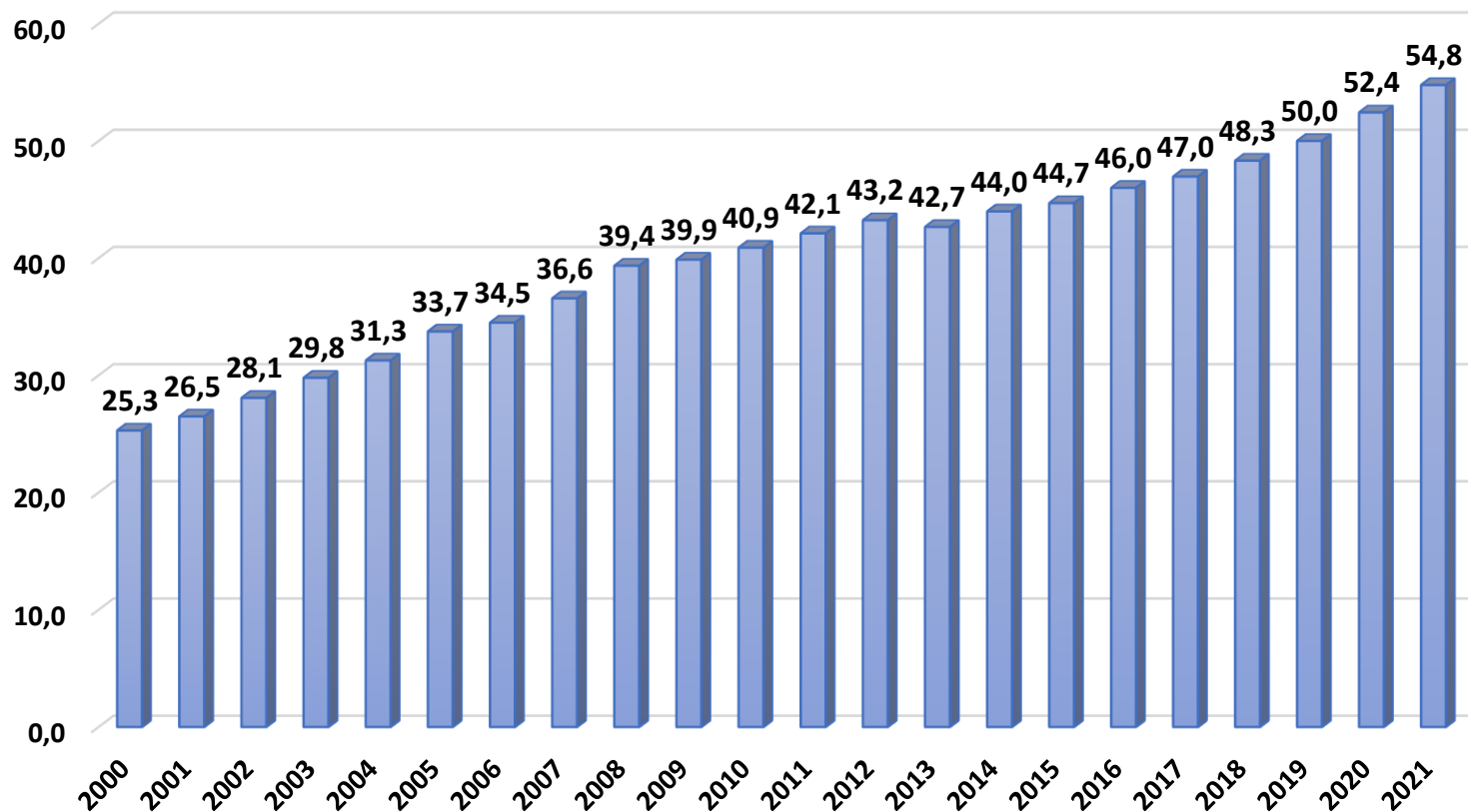
➤ *Структурна конвергенция:*

- отнася се до намаляване на различията в структурата на основни икономически агрегати като брутна добавена стойност и заетостта.

БВП на човек от населението

(% от средния за еврозоната в стандарт на покупателна способност)

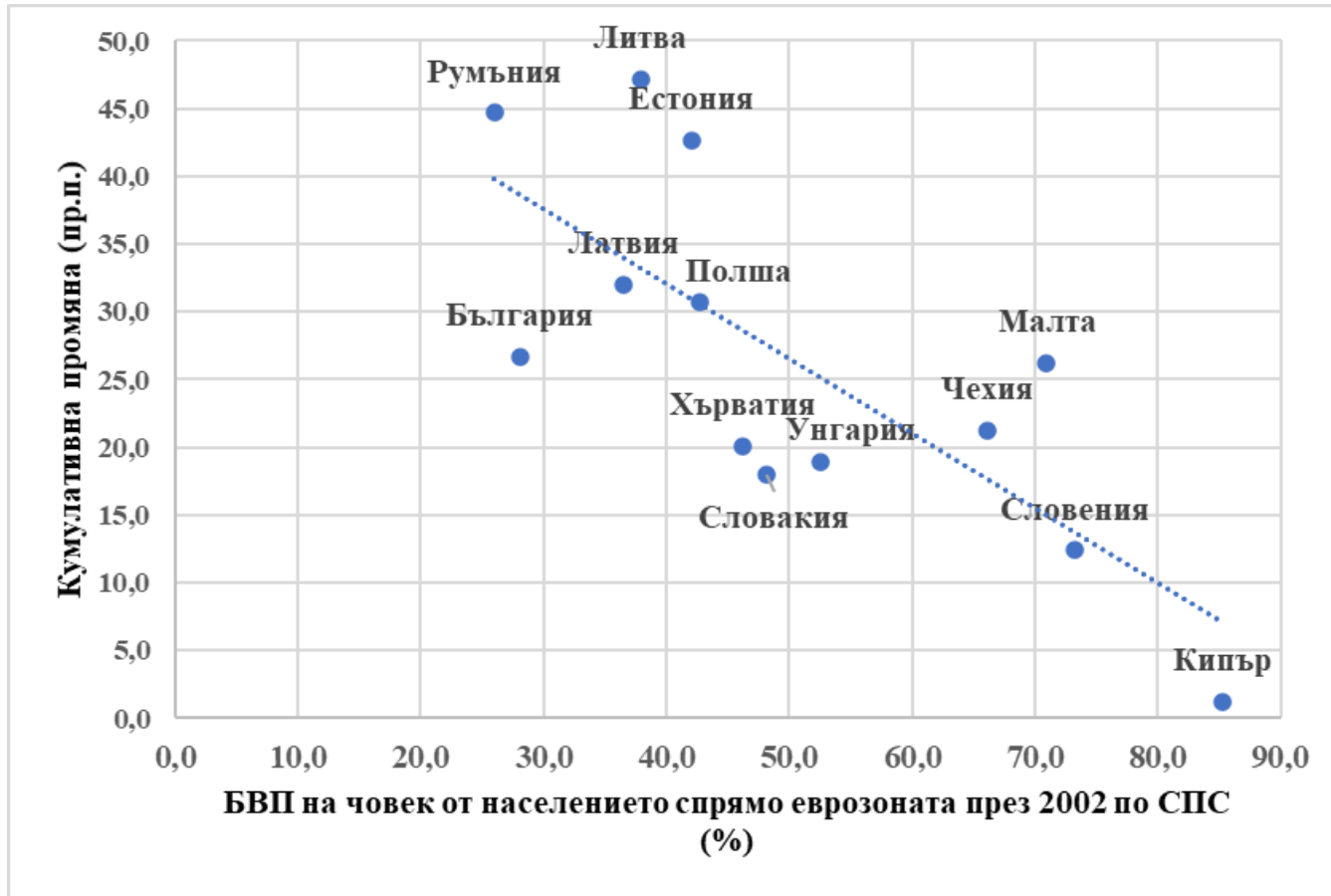

Изчисления на база данни от Евростат

- Устойчивост на реалната конвергенция – общо съкращаване на различията с 29 пр.п.
- Неравномерност на процеса на догонване – в неговото развитие се обособяват три периода.
- По-висока скорост на конвергенция според темпа на прираст на БВП на човек от населението, отколкото на БВП.

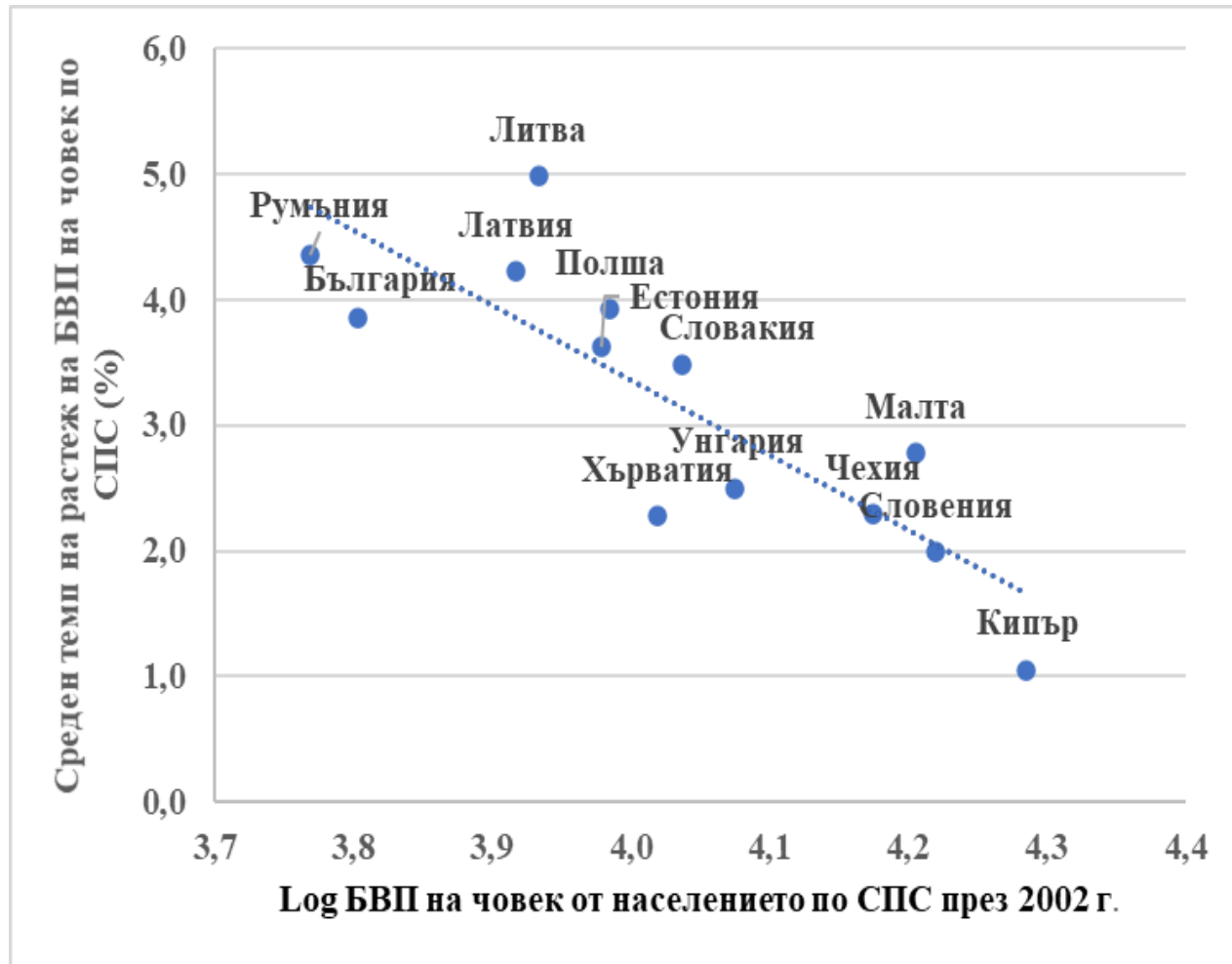
Скорост на сближаването спрямо степента на догонване на доходите (1)

България показва най-ниска скорост на догонването, като изоставането от Румъния се дължи на по-ниския темп на растеж, а от другите страни, с изкл. на Прибалтийските държави и Полша – само на по-ниската изходна база.

Скорост на сближаването спрямо степента на догонване на доходите (2)

- България отново е под тренда, но при по-малка отдалеченост от него в сравнение с Хърватия.
- Скоростта на сближаване е по-ниска от средната при Румъния, по-висока от средната при Словакия и Латвия, като най-висока е отново при Литва.

БВП на човек от населението на нови държави-членки на еврозоната в последните три години преди вземането на решение за членство (% от средното за еврозоната)

Словения	2003	2004	2005
	75.2	78.0	79.0
Кипър	2004	2005	2006
	88.9	92.0	91.9
Малта	2004	2005	2006
	73.9	71.4	72.6
Словакия	2005	2006	2007
	54.9	57.7	61.2
Естония	2007	2008	2009
	64.2	63.5	58.6
Латвия	2010	2011	2012
	49.3	51.5	56.4
Литва	2011	2012	2013
	61.2	65.4	68.5
Хърватия	2019	2020	2021
	62.7	61.6	66.3

- Равнището на дистанция на реалния БВП на човек от населението в навечерието на включването в еврозоната в три страни – Латвия, Естония и Словакия е много близко до това на България.
- Не са налице сериозни последващи проблеми на трите страни при функционирането им във валутната зона.
- Може да се предположи, че отговорните институции на ЕС може да подхождат гъвкаво към максимално приемливия размер на отклонението.

Устойчивост на публичните финанси и рискове пред фискалната стабилност

доц. д-р Димитър Златинов

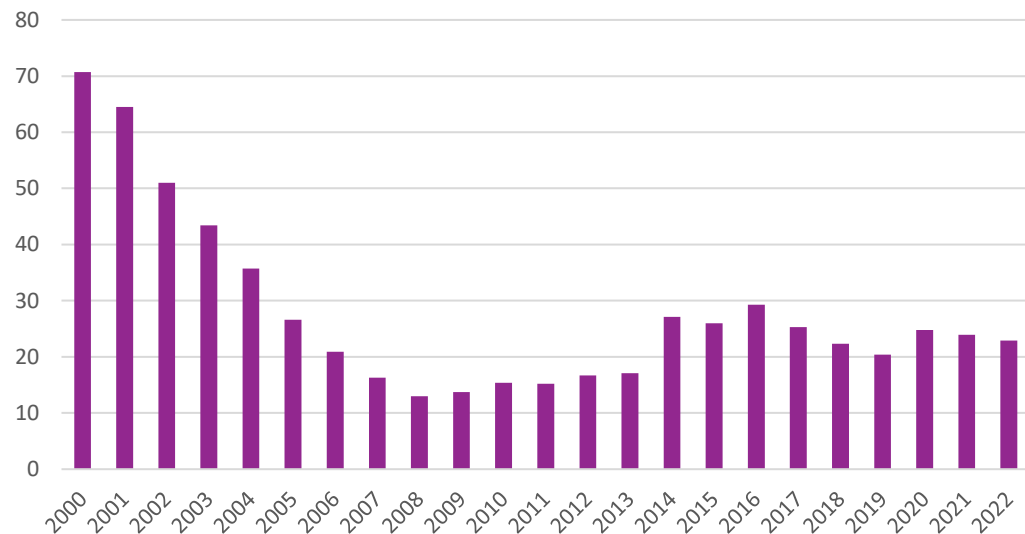

Фискална позиция на България в периода 2000-2022 г.

Бюджетно салдо (% от БВП)

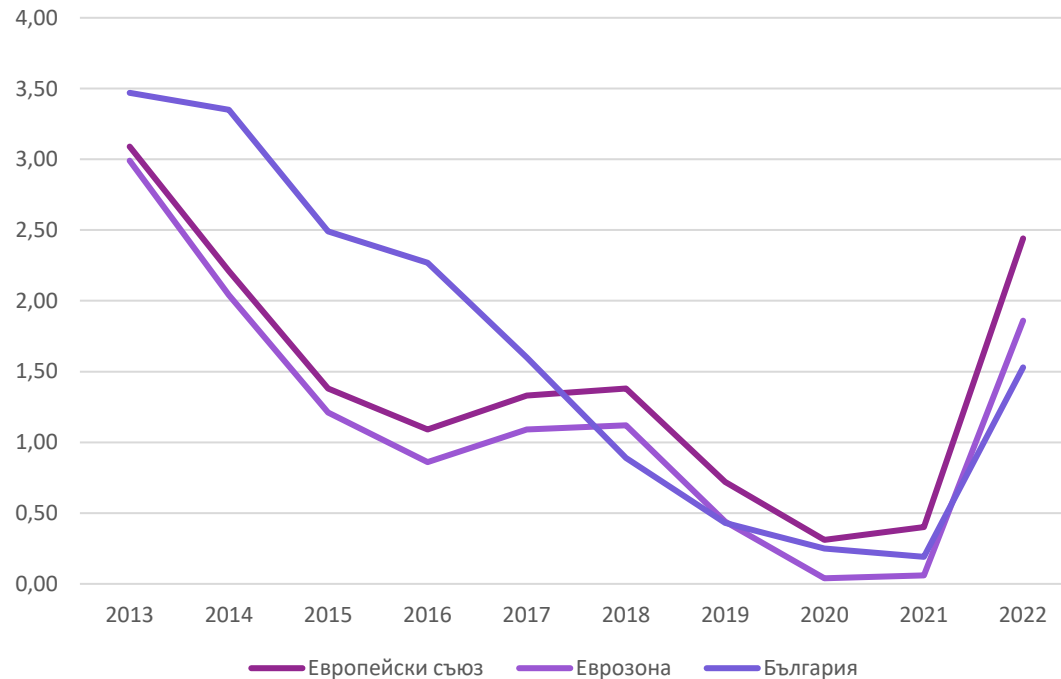
Правителствен дълг (% от БВП)

Източник: Министерство на финансите

Дългосрочен лихвен процент за оценка на степента на конвергенция (%)

Източник: Евростат

Общата оценка е за добър кредитен рейтинг на страната:

- S&P: **BBB** със стабилна перспектива към 25 ноември 2022 г.
- Fitch: **BBB** с положителна перспектива към 18 ноември 2022 г.
- Moody's: **Baa1** със стабилна перспектива към 3 февруари 2023 г.

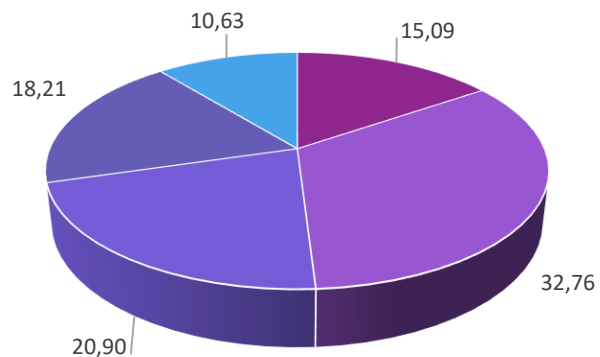
Фискална стабилност

- Към края на 2022 г. България покрива бюджетните критерии за членство в еврозоната.
- Провеждането на фискалната политика в еврозоната е национална дискреция и не се губи фискален суверенитет.
- Въпреки по-гъвкавите фискални рамки и отклонение от фискалния консерватизъм и политиката на бюджетна строгост в отговор на Covid-19, рамката за устойчивост на публичните финанси в ЕС не е променена и националните бюджети в еврозоната се анализират и оценяват от Европейската комисия, която може да налага фискално наблюдение и финансови санкции.
- Управлението на публичните финанси ще продължи да се подчинява на ясни правила, които България вече е възприела по линия на запазване на стабилността на паричния съвет в страната.

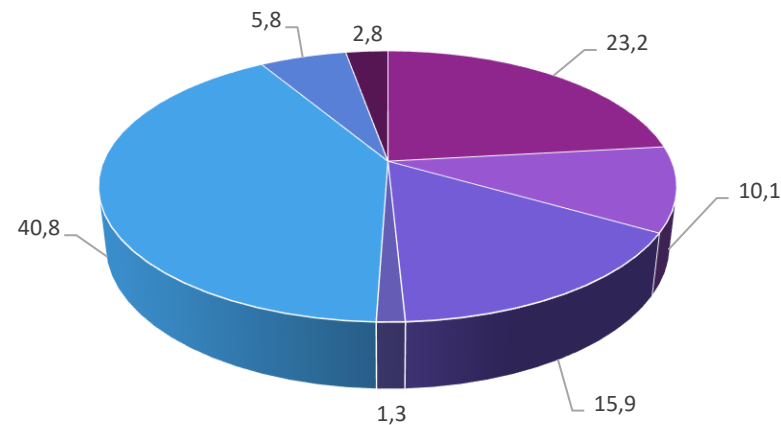
Фискалните рискове в България

Структура на бюджетните приходи - 2022 г.

- Преки данъци
- Косвени данъци
- Социално и здравноосигурителни вноски
- Неданъчни приходи
- Помощи и дарения

Структура на бюджетните разходи - Q3'2022

- Персонал
- Субсидии
- Социално осигуряване, подпомагане и грижи
- Вноска в бюджета на ЕС
- Издържка
- Лихви
- Капиталови разходи

Източник: Министерство на финансите

Фискални рискове в България

- Догонващият инфлацията растеж на доходите по линия на фискалната експанзия задвижва допълнителни инфлационни процеси.
- Активната социална и доходна политика на правителството не би била устойчива в средно- и дългосрочен план без създаване на функциониращи икономически механизми за генериране на по-високи доходи от страна на реалния сектор.
- Нарастващото значение на социално и здравноосигурителните вноски за приходния капацитет на правителството създава рискове за фискалната стабилност предвид намаляващото и застаряващо население в страната.
- Базиране на данъчната система на циклично зависимите косвени данъци манипулирането със ставките на ДДС за различни сектори и субсидиране при нужда при липса на капиталова политика за изграждане на подходяща инфраструктура и физически капитал за устойчиво развитие.

Ефекти от въвеждане на еврото върху ценовото равнище

гл. ас. д-р Даниел Касабов

Има ли основания за промяна в цените?

- Преизчисляването на цените от лева в евро се предвижда да се извърши чрез прилагането на неотменимо фиксирания валутен курс от 1.95583 лева за 1 евро, което е техническа операция.
- Опитът на други държави обаче показва, че се наблюдава слаб еднократен ефект от смяната на валутата върху ценовото равнище заради:
 - закръгляване на цените в посока нагоре, така че те да достигнат ново атрактивно ниво;
 - прехвърляне на разходите на фирмите за превалутиране върху потребителите;
 - целенасочени действия на част от фирмите да увеличат печалбата си, докато домакинствата свикват с новата валута.
- Мерки за ограничаване на проинфлационния ефект от превалутирането:
 - задължаването на бизнеса да обозначава цените в лева и евро за определен период;
 - провеждане на информационни и разяснителни кампании;
 - наличие на ефективни инструменти за наблюдение и контрол за предотвратяване на злоупотреби.

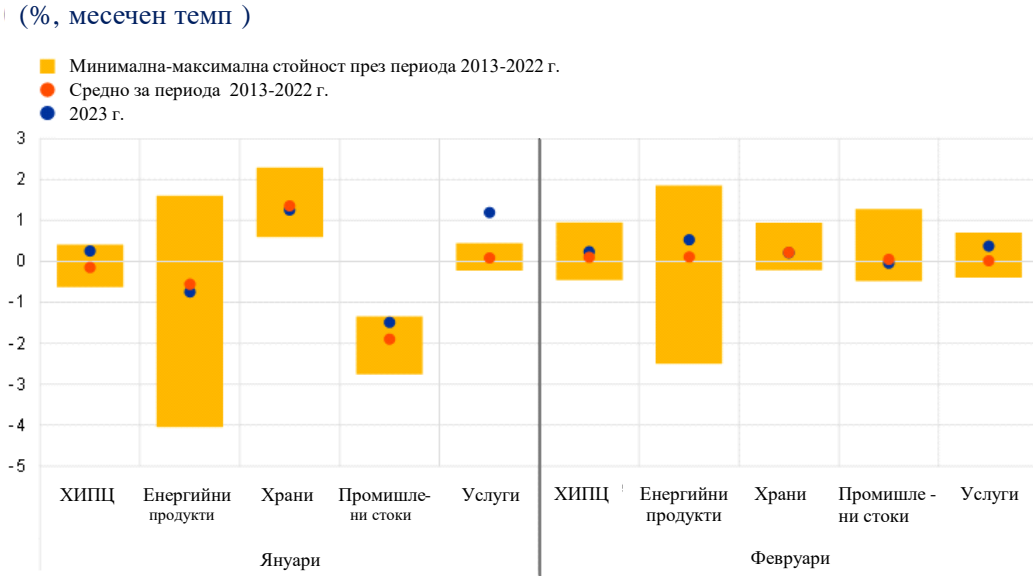
Икономически изследвания за ефекта от смяната на валутата върху цените

Автор и година на изследването	Държава	Период (месец/година)	Оценен ефект върху ХИПЦ инфлацията (пр. п.)
Стари страни членки на ИПС			
National Bank of Belgium (2002)	Белгия	6/2001 - 4/2002	0.2
K. Attal-Toubert, L. Bellevill, B. Pluyaud (2002)	Франция	12/2001 - 4/2002	0.2
C. Folkertsma, C. Renselaar, A. Stokman (2002)	Нидерландия	1/2002	0.2 - 0.4
D. Santos, R. Evangelista, T. Nascimento, C. Coimbra (2002)	Португалия	1/2002 - 3/2002	0.21
Евростат (2003)	Евროзона	12/2001 - 1/2002	0.09 - 0.28
Banco de España (2003)	Испания	12/2001 - 6/2002	0.4
Deutsche Bundesbank (2004)	Германия	1/2002	0.3
F. Hüfner, I. Koske (2008)	Евросфера	7/2001 - 7/2002	0.34
F. Mostacci, R. Sabbatini (2008)	Италия	12/2001 - 12/2002	0.1 - 0.6
J. Sturm, U. Fritsche, M. Graff, M. Lamla, S. Lein, V. Nitsch, D. Liechti, D. Triet (2009)	Евросфера	12/2001 - 1/2002	0.05 - 0.23
Нови страни членки на ИПС			
Eurostat (2007)	Словения	12/2006 - 1/2007	0.3
IMAD (2007)	Словения	12/2006 - 2/2007	0.24
Eurostat (2009)	Словакия	12/2008 - 2/2009	0.3
Eurostat (2011)	Естония	12/2010 - 3/2011	0.2 - 0.3
T. Rõõm, K. Urke (2014)	Естония	12/2010 - 6/2011	0.0 - 0.5
Eurostat (2014)	Латвия	12/2013 - 1/2014	0.12 - 0.21
Eurostat (2015)	Литва	12/2014 - 1/2015	0.04 - 0.11

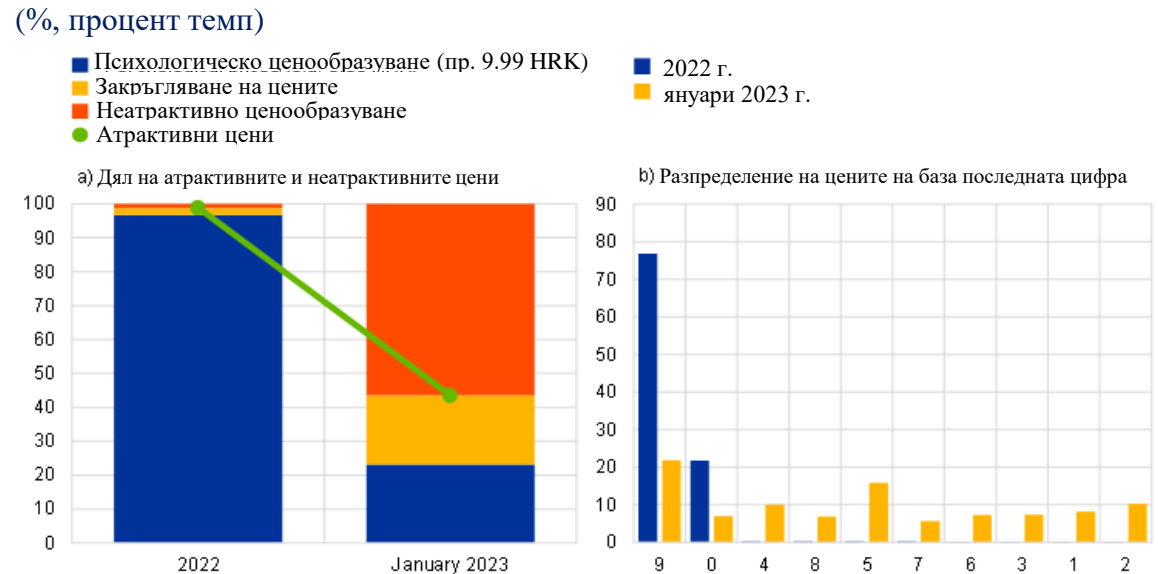
Опитът на Хърватия: ограничен ценови ефект в първия месец след въвеждането на еврото

Графика 1 Месечен темп на изменение на ХИПЦ и основните му компоненти в Хърватия

Източници: ЕЦБ, Евростат

Графика 2 Ценова политикана големите търговски вериги в Хърватия преди и след въвеждането на еврото

Източници: ЕЦБ, PCA (Prikupljanje cijena i analiza d.o.o.).

Забележка: Анализът обхваща 92 328 регистрации на цени (в куни (HRK) преди смяната, в евро след това) за различни продукти (храни, напитки, продукти за почистване и поддръжка, артикули за лична хигиена и др.) от десетте най-големи търговски вериги в Хърватия. Данните са представителни за стоките в тези категории и формират значителен дял от общата ХИПЦ кошница. Атрактивните цени могат да бъдат разделени на три категории: (i) Психологически цени, които се използват с убеждението, че клиентите обръщат по-малко внимание на цифрите след десетичната запетая (завършват на 9, 19, 29, 39, 49, 59, 69, 79, 89, 90, 95, 99); (ii) закръгляване на цените, което улеснява връщането на ресто (завършващи с 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85 след десетичната запетая); (iii) Точни цени (цели числа).

Ползи и рискове от присъединяването към еврозоната

проф. д-р Ваня Иванова

Изводи за ценовата стабилност и конкурентоспособността на икономиката

- Налице са рискове за присъединяващите се страни, произтичащи от липсата на единна фискална политика, непълната синхронизация на бизнес циклите и незавършения процес на конвергенция.
- Инфлационният критерий за членство се очертава като най-голямото предизвикателство пред България за присъединяване към еврозоната като не трябва да се пренебрегва и адаптирането на законодателство.
- Практиката в страните от еврозоната показва наличие на краткосрочен проинфлационен ефект от присъединяването, предизвикан от закръгляването на цените във възходяща посока, прехвърлянето на фирмените разходи по превалутирането върху потребителите, недостатъчен контрол и едновременното осъществяване на преоценките. Възможно е инфлационният натиск да доведе до съкращаване на потреблението и повишаване на работните заплати.
- Присъединяването към еврозоната няма да повлияе негативно върху конкурентоспособността на икономиката, по аналогия със страните от периферията на еврозоната.

Изводи за финансовата стабилност

- Пълноценното участие в Банковия съюз е допълнителна гаранция за стабилност на банковата система и няма да натовари банките с непосилно високи разходи.
- Високият пазарен дял на европейски банки в България обуславя бърза трансмисия на паричната политика на ЕЦБ и значителното ѝ въздействие върху лихвите на междубанковия пазар в страната.
- По-сериозна промяна ще настъпи в ефективния процент по задължителните минимални резерви, но очакванията са неговото съществено понижение да не провокира намаление на лихвените проценти по депозитите и кредитите.
- Включването на България в еврозоната ще има положителни последици за стабилността на финансовите пазари в страната поради променения статус на националната валута, приемането на втората по разпространение в света резервна валута и свързания с нея по-висок потенциал на основните макроикономическите политики.
- Изграждането на единен капиталов съюз ще увеличи възможностите за финансиране на МСП, иновативните и нововъзникващи фирми, хармонизирането на нормативната уредба и достигането до по-голямо продуктово многообразие на капиталовия пазар. Не бива да се подценява обаче риска от изтичане на национален капитал.

Потенциални ползи**Евентуални рискове и предизвикателства**

+ репутационен ефект от участие в „клуба на богатите“, а не в периферията

- Невъзможност да се изпълнят формалните и неформални критерии и пропускане на възможността за членство през 2024, което може да забави скоростта на реформите

+ покачване на кредитния рейтинг

Самият ИПС е незавършен, функционира при непълна синхронизация на бизнес циклите и недостатъчна конвергенция, което е рисково за доброто му функциониране

+ повишаване на доверието на инвеститорите

Инфлационен шок и спекула с цените

+ ръст на инвестиционната активност

Ерозия на краткосрочната конкурентоспособност

+ отпадане на валутния риск, рисковата премия и намаляване на трансакционните разходи

„разхлабване“ на фискалната стабилност и традиционната консервативност на фискалната политика

+ по-ниски лихвени проценти

Риск от увеличаване на дефицита

+ по-ниски разходи за обслужване на публичния дълг

Слаб институционален капацитет за реформи

+ стимулиране на търговската интеграция

Липса на добра информираност и ефективна разяснителна кампания, което подсилва негативните нагласи

+ участието в банковия съюз гарантира стабилност на банковия сектор

+ участие в разпределението на печалбата на ЕЦБ

+пълноценно участие в управленските структури и процеси на вземане на решения в ЕЦБ

+ достъп до бюджета на еврозоната

+ предпоставка за устойчив дългосрочен икономически растеж и конвергенция

+ преминаване към следващ, по-висок етап на интеграционния процес

Равносметката

- Българската икономика е постигнала значителни резултати в подготовката си за приемането на еврото и за бъдещото си успешно функциониране в еврозоната.
- В същото време пред нея все още има определени предизвикателства както по отношение на покриването на условията за членство, така и във връзка с условията и факторите за постигане на дългосрочен устойчив икономически растеж и догонване на средните равнища на доходите в ЕС, съчетани със зелена и цифрова трансформация.
- Постигането на такава устойчивост и преодоляването на анализирани предизвикателства изисква насоченост на макроикономическата политика към ограничаване на инфлацията и поддържане на фискалната стабилност, постигане на правна конвергенция и предприемане на структурни реформи за подобряване на институционалното качество, повишаване на гъвкавостта на пазара на труда, увеличаване на конкурентоспособността, и осъществяването на зелен преход и дигитална трансформация.

Евротото е само един от инструментите на икономическата политика. То нито е панацея за решаването на всички проблеми, нито е гаранция за безусловен успех. Преекспонирането и натоварването с прекомерни очаквания би било грешка.

БЛАГОДАРИМ ЗА ВНИМАНИЕТО

